

Konferencia a Göcseji Múzeumban '56 hatása a környező országokra

2006-ban ünnepelte Magyarország és a nagyvilág az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulóját. Ez alkalomból tudományos kiadványok, konferenciák, kiállítások sora látott napvilágot országszerte, amelyek a forradalom országos és helyi vonatkozásainak sokoldalú feldolgozására vállalkoztak. Forradalmunk azonban nem maradt csak az ország vagy az egyes települések forradalma, hatása túlcsapott határainkon, 20. századi történelmünk egyetlen világ-történelmi jelentőségű eseményévé vált.

Zala Megye Önkormányzata és a Göcseji Múzeum 2006. nov. 24-én Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatása a környező országokra címmel rendezett eszmeeserét, amely azt vizsgálta, hogy az 1956. október - novemberi események hogyan hatottak a környező – szintén szocialista, sztálinista irányítású országok politikájára, kisebbségi politikájára, miként reagált a kettős elnyomás alatt élő határon túli magyarság a forradalom hírére.

A tudományos tanácskozás előadóiak többsége a környező országokból érkezett, a kisebbségi magyarság tudományos életének fiatal képviselői voltak, akik legfrissebb kutatásaikkal ismertették meg a tanácskozás hallgatóságát.

Most és a következő lapszámokban a Pannon Tükör lehetőséget teremtett arra, hogy a szélesebb nyilvánosságot is megismertessük a tanácskozáson elhangzottakkal. Köszönet érte!

*Béres Katalin
muzeológus*

Göncz László:

Muravidék, Szlovénia és 1956

Őszintén szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy az 1956-os magyar forradalmi események jelentőségét, hatását a határon túli régiókra a szomszédos országokban jórészt csak az elmúlt néhány esztendőben, intenzívebben az elmúlt hónapokban kezdték, kezdtük el kutatni. Leginkább az 50. évfordulóra való előkészületek jelentették a mélyrehatóbb elemzések kezdetét. A Muravidék esetében mindenképpen ez a helyzet. Az 1956-os eseményeket illetően, az általános történések korabeli felismerése mellett, a muravidéki magyarság szempontjából azért is fontos a kérdés, hogy a forradalom után hazáját elhagyni kényszerülő menekültáradat bizonyos része – számításaink szerint a teljes emigrációnak megközelítően 1%-a – éppen a Mura mentét érintve távozott nyugatra.

Az alábbiakban főleg két kérdéssel kívánok behatóbban foglalkozni: egyrészt az 1956-os események fogadtatásával, értelmezésével Szlovéniában, illetve részben a korabeli délszláv államszövetségben, különös hangsúllyal a muravidéki magyarság viszonyulására, másrészt a már említett menekültkérdéssel. Az utóbbi témakört illetően fontos hangsúlyozni, hogy a korabeli helyzetet részben több mélyinterjú elkészítésével próbálom megvilágítani, rekonstruálni, valamint a menekülttáborok helyzetének, jellegének kutatásával, amivel elsősorban egyik fiatal kollégám, Kovács Attila történész foglalkozott, foglalkozik behatóbban (a különböző, az alábbiakban szereplő számadatokat főképpen tőle kölcsönöztem)¹.

Bevezetésképpen szükséges utalni arra, hogy a második világháború utáni, 1948 végén kiéleződő, majd az azt követően kialakuló jugoszláv–magyar viszony – közvetve – olyan összefüggésben nyomta rá bélyegét az 1956-os eseményekre, hogy az említett időszak után megindult egy negatív folyamat a Mura menti magyar közösség életében, amikor a hatalom tudatosan megpróbálta elfeledtetni a magyar közösséggel az anyaországhoz való kötődés tudatát és számos tekintetben a magyar nemzettudat gyengítésére törekedett. Ennek következtében erőteljesen kezdett torzulni a Mura mentén élő magyar közösség nemzettudata, változni kezdett a teljes populáció értékrendje, ami 1956 vonatkozásában előidézte, hogy a Mura mentén élő magyar közösség rész- vagy torz információkat kapott az anyaországi eseményekről. Az állítás nem azt jelenti, hogy a magyar, illetve a magyar érzelmű muravidéki lakosság jelentős része ne lett volna valamennyire tisztában az eseményekkel. Több forrásból tudjuk, hogy – még ha titokban is – a Mura menti falvakban lelkesedtek a magyarországi történések iránt.

Az egyik interjúalanytól, Varga Károlytól tudjuk, hogy amikor csak tehették, hallgatták az elérhető rádióállomásokon a híreket. Az alsólendvai Kardos-féle kocsmában Varga azt is hallotta, amikor Nagy Imre miniszterelnök rádióbeszédében a világ haladó erőihez fordult segítségért az orosz, illetve szovjet invázióval szemben. Emlékezete szerint a kocsmában a beszéd alatt zsúfolásig megtelt, mindenki, aki csak tehetett, a magyar miniszterelnököt hallgatta.²

Több forrásból azt is tudjuk, hogy a Muravidék Őrségi részébe is hamar eljutott az események híre (a nemrég elhunyt Lukács Péter érdekes példával illusztrálta a korabeli állapotot). Az egyik Őrségből származó visszaemlékező, Eöry Ernő viszont arról számolt be, hogy ő a magyar forradalom híreről alig néhány hete bevonult katonaként szerzett tudomást. Akkor a hadseregben a jugoszláv tisztek ellenforradalmi zendüléséről beszéltek, és azzal riogatták a legénységet, hogy a magyar hadsereg a határon készenlétben várja, mikor törhet be Jugoszláviába. Mivel az idézett személy Bjelovára vonult be, ami viszonylag közel van a határhoz, érezhette, hogy ott a magyarországi eseményeknek különleges jelentősége volt. A katonaság két hétig teljes készenlétben várta a magyar támadást, és csak azután jött a parancs a hadiállapot megszüntetéséről, miután az „oroszok, illetve szovjetek levették az ellenforradalmat”.³

Az előbbieken már említett 1948 utáni, ún. Informbiro-időszakot illetően a muravidéki magyar lakosság jelentős része, így egyik interjúalanyunk, Hajós Ferenc is, Tito álláspontját tartotta az események forgatagában rokonszenvesebbnek, amiben közrejátszott a szempont, hogy a jugoszláv vezetőknek valamilyen módon sikerült a Szovjetunió közvetlen fennhatóságától távolabb tartani az országot. Ennek ellenére hangsúlyozta, hogy őt és szűkebb baráti körét, akik a zágrábi egyetemen tanultak és részt vállaltak az Ady Endre Magyar Művelődési Egyesület munkájában, az 1956-os magyarországi forradalom eseményei nagyon fellelkesítették. Állítása szerint azt is fontolgatták néhányan, hogy önkéntesként elmennek harcolni a magyar forradalmárok mellett. Volt közöttük olyan „túlbugzó” diák is, akit rokonszenve miatt bezártak.

Fontos megemlíteni, hogy a muravidéki magyar közösség rokonszenvét a jugoszláv államvédelmi szervek zokon vették. Különböző beszámolókból az illetékes politikusok hangsúlyozták, hogy a magyar nacionalista-reakciós erők elfogadhatatlanul viselkedtek, mi több – olvasható egy ilyen jegyzőkönyvben –, egyesek határrevíziót is kilátásba helyeztek. Aligha szükséges különösebben magyarázni, hogy az említett jegyzőkönyvek valóságértéke erősen megkérdőjelezhető, tendenciózus jellegük egyértelműen kimutatható.

A Pomurski Vestnik hetilap magyar nyelvű kiadásának november 8-ai számában – a belügyi államtitkárság közleményére hivatkozva – olvasható, hogy az országhatár szlovéniai szakaszán, néhány nappal az újságcikk megjelenése előtt, fegyveres magyar katonák és polgárok csoportja érkezett jugoszláv fennhatóságú területre. Az esemény pontos okai és körülményei részben még tisztázásra szorulnak, azonban ennek tényét visszaemlékezők is megerősítették. Érdekességként megemlítem, hogy az említett hetilap egy héttel korábbi száma, amelyben egyébként népmozgalomnak és nem ellenforradalomnak minősítették a magyarországi eseményeket, az osztrák rádió jelentésére hivatkozva olyan feltételezés is megjelent, hogy netán Puskás Ferenc kiváló labdarúgó is a véres események áldozata lett és életét veszítette, amikor a felkelők oldalán harcolt.

A jugoszláv és szlovén nyilvánosság egyébként rendkívül érzékenyen reagált a magyarországi eseményekre. Az egyik szlovén elemző (Marjeta Režek) szerint a különböző országos jellegű sajtótermékek eladott példányszáma október 23-a után jelentősen megnőtt, valamint – amennyire lehetett – rendszeresen követték az amerikai és az angol külképviseletektől érkező sajtójelentéseket. Az említett, levéltári forrásokra alapozott elemzésből kiderül, hogy a magyar forradalom, illetve szabadságharc idején a lakosság körében félelem és pánik uralkodott, tartottak – amint már korábban más összefüggésben utaltunk rá – a háborútól, az országban vásárlási láz vette kezdetét stb. A jugoszláv állambiztonsági szervek különböző jelentéseiből kiderül, hogy addig, a II. világháborút követően, az 1956-os magyarországi történésekhez viszonyítva egy esemény sem keltette fel ilyen mértékben a figyelmet. A különböző beszámolók elsősorban a magyarországi események jugoszláviai – közvetlen vagy közvetett – hatása szempontjából viszonyultak a kérdéshez. A belügyi szervek a történésekkel párhuzamosan a kedvezőtlen jugoszláviai megélhetési körülményeket is magyarázni próbálták, amely események jelentőségét – véleményük szerint – a „nyugat-orientált értelmiség és papság” túlértékelté és a rendszer elleni agitációra fordította. Az idézett elemző szerint mindenképpen megállapítható, hogy a forradalom első fázisában, tehát a második szovjet beavatkozás előtt, a korabeli jugoszláv kommunista rendszer ellenlábasai meg voltak győződve a magyar felkelők győzelméről, aminek hatására netán Jugoszláviában is bevezetésre kerülhetett volna a többpártrendszer. A november 4-ével kezdődő drasztikus orosz támadást követően azonban a magyar-szimpatizánsok tábora csökkent és meggyengült, azonban ettől függetlenül még sokan bíztak abban, hogy a jugoszláv vezetők belátják az egypártrendszer csódját, főleg a gazdaságpolitikai kérdések alakítása szempontjából, és az államszövetségben legalább egy ellenzéki párt működését engedélyezik. Egyesek az esetleges új párt élén szívesen látták volna a korábban félreállított Đilas Milovant, a JKP KB egykori titkárát. Azokban a napokban a közismert jugoszláv politikus és Nagy Imre visszatérésnek ténye a magyarországi politika színterére is – afféle párhuzamos jelenségként – többször szóba került. Ennek ismeretében aligha volt véletlen, hogy – ugyan a politikusnak egy, az amerikai The New Leader lapban megjelenő írása ürügyén – Đilast éppen akkor zárták börtönbe.⁴

A jugoszláv politikai vezetés Titoval az élen – annak ellenére, hogy az események miatt a legmagasabb állami körökben nagyon feszült volt a léghő – csak tétovázva és viszonylag későn reagált nyilvánosan a magyar forradalom kitörésére. Az elemzők ezt a magatartást bel- és külpolitikai okokkal egyaránt magyarázzák. Minden bizonnyal főképpen a bonyolult szovjet–jugoszláv viszony volt a tétovázó magatartás hátterében, hiszen a Szovjetunió éppen azokban a hónapokban ismételtelen erőteljes kísérleteket tett Jugoszlávia bevonására az ún. keleti blokkba. A jugoszláv politikai elit azonban – amint már közvetve utaltunk rá – attól félt, hogy a magyarországi események a délszláv államban is felhívják a figyel-

met a különböző társadalmi, gazdasági és szociális nehézségekre, hiszen volt is akkoriban abból éppen elegendő. A jugoszláv álláspontot illetően fontos szerepe volt annak is, hogy az amerikai kongresszus éppen 1956 októberében döntött a délszláv államszövetségnek biztosított nagyszabású gazdasági kölcsönről, aminek feltételül szabták, hogy az ország megőrzi semlegességét a Szovjetunióval szemben.

A legfelső állami vezetés álláspontjának nyilvánosságra hozatalára csak a Jugoszláv Kommunista Szövetség főtitkára, Josip Broz Tito 1956. november 11-ei pulai beszéde után került sor. Az isztriai pártaktivisták előtt tartott beszédet a Pomurski Vestnik muravidéki regionális hetilap magyar nyelvű kiadása is teljes egészében közölte. Tito hosszú beszédében, a nemzetközi viszonyok keretében egyrészt a jugoszláv–szovjet kapcsolat, illetve konfliktus elemeit világította meg, másrészt hosszan szólt a magyarországi helyzetről is. Rákosi és Gerő ténykedését egyértelműen negatívnak minősítette és az október 23-ai eseményeket sem ítélte akkor még el. Nagy Imre szerepét az „ellenforradalom” első szakaszában Tito pozitívnak értékelte, majd a következő napokban tanúsított szerepvállalása szemszögéből egyre jobban vádolni kezdte a „reakciós és antikommunista erővel való együttműködése” miatt. Tito szerint Nagynak szembe kellett volna helyezkednie a reakciós erővel, nem pedig fegyverbe szólítani a népet az oroszok ellen és a nyugattól segítséget kérni. „A helyett, hogy útját állta volna a kommunisták öldöklésének – folytatta a jugoszláv vezető –, kiadta kiáltványát, melyben megtagadta a varsói egyezményt, kinyilvánította semlegességét.”

Tito – egyebek mellet – a második szovjet beavatkozással kapcsolatosan hangsúlyozta, hogy elvileg Jugoszlávia ellenezte az idegen katonai erő beavatkozását. Felvetette azonban a kérdést, hogy „mi a kisebbik rossz, a zűrzavar, a polgárháború?” Magyarországról szóló szövegének a végén Tito a következőket állította: „A jelenlegi magyarországi fejleményeket abból a távlatból szemlélve, hogy vagy szocializmus, vagy ellenforradalom, védenünk kell a mai Kádár-kormányt, támogatást kell neki nyújtanunk. Támogatnunk kell azért, mert igen súlyos helyzetben van. El kell hallgattatnunk azokat az elemeket, akik most minden hibát az oroszokra hárítanak. Igen, a szovjet elvtársak felelősek, mert nem látták meg előbb és nem javították ki Rákosi uralmának hibáit, mert nem tették előbb lehetővé, hogy azok az emberek kerüljenek uralomra, akik a munkásosztály és az egész nép bizalmát élvezik.”⁵ Az elhangzottak alapján egyértelmű, hogy Tito és a jugoszláv politikai vezetés eleinte valamennyire rokonszenvezett a magyarországi reformtörekvésekkel és Nagy Imre politikájával, majd különböző titkos tárgyalások és események hatására – amelyek bővebb ismertetésére e tanulmány keretében nem vállalkozhatunk – változtatott véleményén.

A jugoszláv szempont mélyebb boncolgatásától eltekintve, szlovén vonatkozásban fontos megemlíteni, hogy az álláspont ideológiai atyja nagy valószínűséggel a szlovén származású, saját korában tekintélyes pártideológus, Kardelj Edvard volt. Ugyanis Kardelj egy belgrádi tanácskozáson 1956 novemberében hasonlóan szólt az eseményekről, mint Tito. Ő a forradalom okát Magyarország „sztálinista” jellegű rendszerének túl lassú felszámolásában látta, azonban ettől függetlenül erélyesen elítélte az első szovjet beavatkozást, amely – véleménye szerint – alaposan felingerelte az amúgy is elégedetlen magyar lakosságot. A többpártrendszert hangoztató Nagy Imrét – így Kardelj – a szovjet beavatkozás a „reakciós erők ölelésébe” taszította. Kardelj feltehetően bízott Kádár politikai programjában, ezért – bár fenntartásokkal – elfogadhatónak minősítette a második szovjet beavatkozást, amely „védelmezte a magyar szocialista rendszert az ellenforradalom elől.”

Stane Kavčič, a tárgyalt időszakban liberális gondolkodásáról ismert szlovén politikus a magyarországi eseményekkel kapcsolatosan úgy vonta le a következtetést, hogy a délszláv állam problematikus gazdasági állapota és a népesség szociális helyzete elegendő ok arra, hogy – magyar mintára – fellázadjon a hatalom ellen. Hasonló volt egyébként jellemző a legtöbb jugoszláv és szlovén politikai megnyilatkozásra, azaz a magyarországi eseményeket a délszláv államban észlelt konfliktusokkal és szociális feszültségekkel párhuzamosan elemezték.

Fontos hangsúlyozni, hogy a nagyobb szlovén vállalatok dolgozói a magyar forradalom időszakában elégedetlenségüknek adtak hangot. Sokan meg voltak győződve arról, hogy a magyarországi eseményekhez hasonló Jugoszláviában is bekövetkeznek, amennyiben a lakosság és a munkások helyzetének javítására nem kerül sor. Nagyon feszült volt a helyzet a jesenicei vasgyárban, a Litostroj, a Sava és Tam vállalatokban, valamint a bányavidékeken.

E rövid tanulmány második részében, amint már jeleztem, a Szlovéniába, illetve Jugoszláviába érkező magyarországi menekülteket érintő néhány kérdéssel kívánok érintőlegesen foglalkozni. Mindenekelőtt az alábbi néhány összegző gondolatot tartom fontosnak hangsúlyozni:

- Különösebb sajátosság nem volt tapasztalható a szlovén régióban (a korabeli Szlovén Köztársaságban) kibontakozott helyzetben az általános jugoszláviai állapotokhoz képest. Ennek egyik oka abban rejlik, hogy a menekültkérdést teljes egészében a jugoszláv titkosszolgálat kezelte.
- Jelenlegi információink szerint 1957. július 1-ig 19.599 személy érkezett a korabeli délszláv szövetségi állam területére.
- 1957. április 1-ig összesen 193.805 menekült hagyta el Magyarországot, akiknek kb. a fele Budapestről, illetve a főváros szűkebb környezetéből indult útnak, mintegy negyede Nyugat-Magyarországról – ezek jelentős része

- a Mura menti, azaz a szlovéniai szakaszon hagyta el az országot. Érdekességként megemlíthetjük, hogy a Vas megyei Szentgotthárdi járásból például 2.100 ember vált menekültté, ami a járás összlakosságának akkor a 9%-át jelentette, és ami a legmagasabb járási menekült-aránynak számított Magyarországon.
- A menekültek 14%-a a 14 évesnél fiatalabbak korosztályához tartozott, bő 40%-a a 15–24 éves korosztályhoz (ők voltak a legtöbben), 31,30 %-a a 25-től 39 éves korosztályhoz, 11,5% a 40-től 59 éves korosztályhoz, és 1% alatt volt a 60 évesnél idősebbek aránya. Kb. 2% esetében nem sikerült kideríteni az életkort, valamint azt is megemlíthetjük, hogy a csoportosításkor kb. 151 ezer menekültet elemeztek.
- Az első menekülthullám során, 1956. december 1-ig 690 ember érkezett Jugoszláviába, ebből a szlovén határszakaszon érkezők száma nem lehetett túlságosan sok (feltételezésünk szerint mintegy 100 fő). Az első menekültek már november elején, közvetlenül a november 4-ei események után megérkeztek.
- A menekültáradat érkezése tekintetében intenzívebbé vált a helyzet azt követően, miután Ausztria felé már semmilyen módon nem lehetett közlekedni (1957 januárjától).
- A mai Szlovénia területére – információink szerint – 1957 nyaráig összesen 2.361 menekült érkezett, akik közül közvetlenül Magyarországról 1.617 (1956-ban 355-en, 1957-ben 1.262-en), 744-en pedig már közvetve, azaz korábban már valamelyik másik jugoszláv tagköztársaságban tartózkodtak hosszabb-rövidebb ideig.
- Ismereteink szerint Szlovénia mai területén 10 gyűjtőtábor, illetve gyűjtőhely működött. Főleg gyógyfürdőkben és várakban alakították ki ezeket. A fürdőhelyek esetében, a fürdőzőidény miatt, 1957 májusára bezárták a táborokat, és más helyszínekre szállították a menekülteket. A Muravidéken, közvetlenül a Murától keletre fekvő régióban kettő tábor működött – Muraszombat és Murski Črnci –, mindkettő 1957-ben (a muraszombati egészen november 1-ig), valamint kettő közvetlenül a Mura nyugati partján (Radenci és Verzej).
- A további szlovéniai gyűjtőhelyek a következők voltak: Borl (ez volt a legnépesebb), Štatenberg, Rogaška Slatina, Jelšingrad, Bizeljsko és Brestanica.
- Vessünk röpke pillantást a Szlovéniába került menekültek későbbi sorsára is:
  - o nyugatra, főleg Svájcba került kb. 500 személy
  - o visszatért Magyarországra 55 személy
  - o az erőszakkal Magyarországra visszaszolgáltatottak száma ismereteink szerint 9 fő volt
  - o a táborokból 29-en menekültek el (nagyjából ismeretlen a további sorsuk)
  - o szlovén területen maradt 27 személy
  - o Jugoszlávia egyéb táboraiiba áthelyeztek 1.740 főt
  - o a szlovéniai táborokban valószínűleg ketten haltak meg
- Általános jugoszláv vonatkozású adatok az 1957. július 1-jei állapotról:
  - o a korabeli államszövetség területére összesen 19.559 menekült érkezett
  - o Magyarországra visszakérült 2.521 fő
  - o Nyugatra kijutott 7.832 fő
  - o Jugoszláviában letelepedett 575 fő (Muravidék esetében csupán egy-két esetre következtethetünk)
  - o Az említett időpontban tehát még a táborokban volt 8.631 menekült
- A gyűjtőtáborok 1957 novemberéig működtek Szlovénia területén, a leghosszabban a muraszombati és a brestanica gyűjtőhelyek léteztek (november 1-ig).

Végezetül érdekességként néhány interjúalany összegzett gondolatát ismertetjük.

A már idézett, göntérházi származású Varga Károly alsólendvai lakásában is, ahol akkoriban ő egy cipésmesternél lakott és dolgozott, eltöltöttek egy éjszakát a cipésmester feleségének menekült rokonai, akik közül az egyik – ha hinni lehet az állításának – tagja volt a Mindszenty hercegprímást kimenekítők csoportjának. Károly olyan esetről is beszámolt – az erre utaló információkat egy bizalmas beszélgetés során véletlenül hallotta –, hogy az 1956-os menekültek közül bizonyos személyeket az OZNA, azaz UDBA (jugoszláv belügyi titkosszolgálat) kémkedésre kényszerített, tehát a segítséget megalázó feltételhez kötötte. Sajnos, voltak olyanok, akik nem tudtak a kényszer elől kitérni. Károly tud egy olyan '56-os menekültől, aki az említett események után még sokáig Alsólendván tartózkodott és részt vett a hírhedt kémhálózat tevékenységében.

Király Lajoshoz és feleségéhez, Máriához is a tárgyalt időszakban jöttek rokonok, magyarországi menekültek Tornyszentmiklósról. A Borl településen működő gyűjtőtáborban helyezték el őket későbbi, nyugatra távozásuk előtt. Lajos neje sokat áldozott a menekült rokonokra, hisz azok ruha és minden egyéb nélkül szöktek át a határon. A gyűjtőtáborban anyagilag is segítették őket.

A völgyifalui Kaszás Erzsébettől tudjuk, hogy amikor 1956-ban kitört a forradalom és a határon kezdtek átkelni a menekültek, a szomszédos Lendvaújfaluban (ma Tornyiszentmiklós) lakó nővére és annak családja azonnal átjött a határon, hogy találkozzanak a rokonokkal. Ők nem olyan szándékkal jöttek, hogy hosszabban maradjanak vagy hogy továbbmenjenek nyugatra, csupán látogatóba érkeztek. A jugoszláv hatóság emberei megtudták, hogy magyarországi személyek tartózkodnak náluk, azért kijöttek hozzájuk. Elbeszélgettek velük, és amikor meggyőződtek róla, hogy még aznap este visszamennek Magyarországra, nem zaklatták őket többet.

Érdekes történetet mesélt az őrségi Kapornakon élt néhai Lukács Péter is. Azokban a napokban Lukácsék is befogadtak egy családot néhány órára. A bajba jutott emberek, akik a temetőben a kereszteken, illetve sírköveken talált magyar feliratok miatt először gondban voltak, hogy milyen területen vannak, mikor meggyőződtek róla, hogy már Jugoszláviába értek, megnyugodtak. Lukács Péterék megetették, megittatták őket is, aztán a menekültek továbbmentek.

A radamosi Fehér Rozália csupán tizenkét esztendő volt, amikor 1956-ban a faluba is érkeztek menekültek. Akkoriban a településen egy bolt működött, ott töltöttek el néhány napot a szerencsétlen emberek. Mivel Rozália édesapjának lovai voltak, az egyik családot ők szállították el Belatinra, ahol gyűjtőhely volt. Az eseményre éjszaka került sor, és a nem kis félelmet kiváltó útra Rozália kísérte el az édesapját.

Jegyzetek:

¹Kovács Attila: Madžarsko begunsko vprašanje leta 1956 in 1957, s posebnim ozirom na begunce v Jugoslaviji in Sloveniji (kézirat; a Magyarország Szlovéniai Nagykövetsége által rendezett 2006. szeptember 17-ei tanácskozáson elhangzott előadás táblázatai).

²Göncz László: Egy peremvidék hírneműje. Mura menti életképek a 20. század első feléből. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, Budapest, 2006 (77–88. p.)

³Göncz László: i. m. (121–126 p., 141–152. p.)

⁴Režek, Marjeta (Inštitut Nove revije, Ljubljana): Odmev madžarske vstaje leta 1956 v Sloveniji in Jugoslaviji (kézirat; a Magyarország Szlovéniai Nagykövetsége által rendezett 2006. szeptember 17-ei tanácskozáson elhangzott előadás).

⁵Pomurski Vestnik – Glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva za Pomurja – A Pomurjei Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége hetilapjának magyar nyelvű kiadása. I. évf. 22. sz., Murska Sobota, 1956. nov. 29.

Fischer
György
Ignudó II.